

Полови различия в проявата на базисните личностни свойства

Светломир Пенев

Gender differences in the expression of underlying personality characteristics Abstract: Performed a comparative study of the underlying personality characteristics according to Eysenck test between men and women. Results are compared with similar research from 1984 g. Nablyudavat change in the ratio of these properties, which the author connects with the social changes in Bulgarian society

Keywords: Eysenck, Personality, gender and society.:

ВЪВЕДЕНИЕ

В продължение на периода 1996-2010 г. бе проведено изследване на базисните личностни свойства с теста на Айзенк в неговата българска стандартизация, направена от Паспаланов и Щетински през 1984 г. Това даде възможност да бъде проследена динамиката на изменение на тези свойства, както по време, так и по пол. Изследването на тази динамика е необходимо, защото базисните свойства СА основа за формране на личността и дават представа за различията, върху които се изграждат индивидуалните особености на човека. Предмет на настоящия доклад СА различията между тези свойства според пола на изследваните лица.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Изследвани бяха общо 731 лица, от които 465 жени и 266 мъже на възраст от 18 до 81 г. Получените резултати бяха обобщени и им бяха изчислени статистическите параметри $\bar{x}$ и s .

Въз основа на получените резултати беше извършено сравнение между показателите на двата пола по всяко от четирите свойства – екстроверсия, невротизъм, психотизъм и лъжа, като с цел контрол, същото бе извършено и с данните на Паспаланов и Щетински от 1984 г., статистическите параметри на които са публикувани [3] Броят на изследваните през 1984 е 1000, от които 500 мъже и 500 жени.

Ето изходните данни на сравнението:

Таблица 1

Статистически параметри на извадките от 1984 г. и 2010 г.

1984 г.								
Групи	П		Е		Н		Л	
Пар.	$\bar{X}$	Sx	$\bar{x}$	Sx	$\bar{x}$	Sx	$\bar{x}$	Sx
Мъже	3,78	2,94	12,7	4,33	9,69	5,09	8,73	4,02
Жени	2,89	2,69	12,04	1	13,25	5,07	10,42	3,68
2010 г.								
Групи								
Мъже	11,5989	5,0756	13,005	4,359	6,487	3,64	6,82	3,58
Жени	12,7602	5,5592	12,419	4,451	5,77	4,51	7,63	4,27

Въз основа на тези данни беше извършено сравнение по метода t-критерий (критерий на Студент) [2] между групите мъже и жени от 1984 г. и от 2010 г.

Получени бяха средните резултати:

Таблица 2

Сравнение на разпределенията на свойствата с t-критерия за 1984 г

Свойство	t.емп	степени на свобода	α%	t.критично	вид на различие
Екстроверсия	4,79	998	5	1,645	значимо
Невротизъм	-17,65	998	5	1,645	значимо
Психотизъм	5,932	998	5	1,645	значимо
Лъжа	9,63	998	5	1,645	значимо

Както се вижда, налице е значимо (неслучайно) статистическо различие между всички групи мъже и жени по всеки един от показателите. Като екстроверсията е по-висока при мъжете, отколкото при жените; невротизмът е по-висок при жените; психотизмът е по-висок при мъжете, а лъжата-при жените.

Данните от изследването през 2010 г. Са следните:

Таблица 3

Сравнение между проявите на базисните свойства в извадката от 2010 г.

Свойство	t.емп	степени на свобода	α%	t.критично	вид на различие
Екстроверсия	2.,2468	729	5	1,645	значимо
Невротизъм	1,989	729	5	1,645	значимо
Психотизъм	4,6927	729	5	1,645	значимо
Лъжа	3,082	729	5	1,645	значимо

Тук също е налице статистически значимо различие между всички групи по всички свойства. Съотношението е следното:

По екстроверсия по-високи стойности имат мъжете; по невротизъм – също мъжете; по психотизъм-жените, по показателя лъжа-жените.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В периода 1984 – 2010 г. съотношението между екстроверсията при мъжете и жените не се е променила-мъжете има по-висока степен на екстровертраност.

При свойството невротизъм, съотношението се е променило-сега мъжете имат по-висока степен на невротичност.

При психотизма също има промяна на съотношението- сега той е по-висок при жените.

При лъжата съотношението се запазва – тя е по-висока при жените.

Това съотношение на проявата на личностните свойства при двата пола дава основание да се мисли, че базисните личностни свойства, които, според Айзенк са вродени [1], всъщност търпят промени, които, очевидно, имат социална основа.

След основните социални промени, настъпили в нашето общество след 1989 г. И установяването на демократично общество, мъжете са запазили екстроверттивността като свое добре изразено свойство-те са по-общителни, по-отворени към общуване и по-чувствителни към постиженията си в обществото. В същото време, тяхната невротичност се е повишила и по-висока от женската. Това можем да си обясним с обстоятелството, че в условията на пазарна икономика, тяхната отговорност за собствената им съдба и съдбата на семействата им се е повишила. Те са изправени пред множество стресови фактори – повишена безработица, икономически кризи (1996-1997 г. и сега), грижа за съдбата на жените и децата им, което е направило тяхната невротичност по-изразена от тази на жените. Цялостният начин на живот при наличието на свободна конкуренция води до

хроничен стрес, който, очевидно, влияе върху мъжкия пол по-силно, отколкото върху женския.

По отношение на психотизма промените са се отразили по-силно върху жените. Те имат повишение на това свойство и то е станало по-високо изразено при тях, отколкото при мъжете. Тук може да се мисли за естествено присъщата на женския пол неустойчивост на психиката, поради което при тях нараства степената на парадоксалност в мисленето и поведението. Житейските трудности променят отношението на женския пол към света и го психотизират, като му отнемат способността за адекватно реагиране на житейските изпитания и своеобразно го деформират, особено в емоционално отношение. Това именно намира израз в по-високия психотизъм на жените в сравнение с мъжете.

Последният изследван личностен параметър - лъжа, се тълкува от автора на теста Х. Айзенк като стремеж на изследваното лице да се покаже пред изследователя в по-благоприятна светлина, т.е. – да прикрие неблагоприятните страни на личността си. По отношение на това, няма промяна в съотношението мъже-жени. При жените този стремеж е изразен по-силно. Те се стремят да изградят у околните една по-благоприятна представа за себе си, което е естествено присъщо на женската психика – например, същата причина подтиква към силно гримиране, пластични корекции по лицето и тялото и т.н.

В случая с нашето изследване, това специфично свойство на пола се потвърждава като зависещо от природата на индивида, поради което то не търпи съществена промяна вследствие социалните промени в обществото.

=====

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Айзенк, Хан Ю Модел за личност, С., Наука и изкуство, 1987
- [2] Клаус, Ебнер Основи на статистиката за психолози, социолози и педагози, С. Наука и изкуство, 1973
- [3] Паспаланов, Иван, Щетински Стандартизация на въпросника на Айзенк, Психология, 1984, № 8, с. 67-78

За контакти:

Доц. д-р Светломир Пенев, Катедра "Педагогика, психология и история", Русенски университет "Ангел Кънчев", тел.: 082-888-291, e-mail: penew@abv.bg

Докладът е рецензиран.